

УДК 372.7:005.33:005.412:005.336.2:004.9:372.2.011.3-51(477)

Горленко Валентина Миколаївна
молодший науковий співробітник

Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, м.Київ, Україна

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Стаття розглядає можливості неформальної освіти у розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів. Розглянуто трактування терміну «неформальна освіта» науковою спільнотою, наведено характеристики неформальної освіти, перелічено її інституції. Визначено змістовне наповнення різних форм неформальної освіти у напрямку розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, неформальна освіта, вихователь дошкільного навчального закладу, інформаційно-комунікаційні технології.

Вступ. Динамічний розвиток соціального та науково-технічного прогресу обумовлює процес старіння знань і вмінь фахівців з дошкільної освіти. Постає проблема постійного підвищення кваліфікації і перепідготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. Формальна освіта не забезпечує повністю професійні потреби педагогів в силу її орієнтованості на академічність знань. Неформальна освіта в цих умовах стає «джерелом поповнення необхідних знань та формою адаптації до сучасних інтеграційних процесів, так як є більш вмотивованою та усвідомленою, відкриваючи нові можливості для самореалізації особистості в будь-якому віці».

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує інтерес наукової спільноти України до проблем неформальної освіти дорослих. У цьому напрямку працюють такі науковці як Е. І. Богів, О. В. Василенко, Н. М. Горук, В. Д. Давидова, О. О. Лазоренко, Л. Б. Лук'янова, О. І. Огієнко, Н. О. Терьохіна та інші. Предметом досліджень є широке коло питань, значну частину якого становлять національні характеристики неформальної освіти зарубіжних країн. За даними Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні за останні три роки, актуальності набирають питання розвитку окремих компетентностей педагогів різних категорій в умовах неформальної освіти. Про це свідчать деякі теми досліджень:

«Розвиток іншомовної професійної компетентності викладачів вищих навчальних закладів в умовах неформальної освіти»;

«Управління розвитком професійної компетентності вчителів початкової школи у системі післядипломної неформальної освіти»;

«Розвиток ІКТ-компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти».

Проте питання розвитку вихователя дошкільного навчального закладу (ДНЗ) в умовах неформальної освіти в цілому і розвитку його інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентності) зокрема, недостатньо вивчені.

Метою дослідження є визначення можливостей неформальної освіти для розвитку ІК-компетентності вихователя ДНЗ.

Виклад основного матеріалу. Кожна країна світу проходить свій шлях розвитку, що накладає відбиток на становлення національної системи освіти. В умовах інтеграції країн у спільне освітнє і наукове середовище важливого значення набуває узгодження на міжнародному рівні основних положень і понять у галузі освіти. З огляду на тему нашого дослідження конкретизуємо поняття неформальної освіти та визначимо її характер-

ні особливості.

Аналіз Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО 2011), що розроблена у рамках діяльності ЮНЕСКО, визначає неформальну освіту, як освіту, що «інституціалізована, цілеспрямована і спланована особистістю або організацією, що забезпечує надання освітніх послуг». Головною характеристикою неформальної освіти вважається те, що вона є додатковою і/або альтернативною до формальної освіти в процесі навчання впродовж всього життя.

О. В. Шапочкіна наводить розуміння неформальної освіти в рамках проекту «Європейський центр знань про молодь» як «будь-якої організованої поза формальною освітою освітньої діяльності, що забезпечує засвоєння тих вмінь і навичок, що необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни. Ця освітня діяльність структурована, має освітні цілі, визначені часові рамки, інфраструктурну підтримку та проходить усвідомлено. Отриманні знання звичайно не сертифікуються, хоча це можливо».

Трьохстороння категоризація освіти за роботами Ф. Кумбса (Philip H. Coombs) і М. Ахмета (Manzoog Ahmed) розглядається Т. В. Мухлаєвою. Вона зазначає, що зазначені науковці до неформальної освіти відносять «будь-яку організовану навчальну діяльність за межами встановленої формальної системи – окрема діяльність або істотна частина більш широкої діяльності, що покликана слугувати суб'єктам навчання і реалізовувати цілі навчання» [1].

М. С. Якушина, М. Р. Ілакавичус, Л. П. Будай дають наступне визначення неформальної освіти – це будь-яка організована систематизована діяльність, що проводиться за межами формальної освітньої системи, для забезпечення заданих видів навчання в інтересах тих, хто навчається [2].

О. В. Ройтблат розглядає неформальну освіту в системі підвищення кваліфікації і визначає її «як соціальну, динамічну, відкриту, варіативну, мобільну систему, що реагує на професійні потреби дорослої людини», по завершенню якої не виникає будь-яких правових наслідків [3].

За визначенням А. О. Гончарук, неформальна освіта є організованою, структурованою та цілеспрямованою навчальною діяльністю, що здійснюється за межами закладів формальної освіти, спрямована на задоволення найрізноманітніших освітніх потреб різних, у тому числі вікових груп населення та не надає легалізованого диплома. О. М. Фучила при визначенні неформальної освіти акцентує увагу на відсутності «жодного офіційного (тобто визнаного Міністерством освіти) сертифікату чи кваліфікації», а також на врахування потреб і побажань слухачів при визначенні навчальних цілей і завдань.

Під неформальною освітою Е. І. Гусейнова та Ю. М. Лук'янова розуміють освіту, що «необов'язково має організований та систематичний характер, а також, зазвичай, не передбачає присудження кваліфікацій і формального оцінювання навчальних досягнень учасників» [4].

Л. Б. Лук'янова розглядає неформальну освіту як таку, що здійснюється в «освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках), під час індивідуальних занять з репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням документа» [5].

Серед визначень, що наводять автори-укладачі «Термінологічного словника з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти» приведемо наступні:

- неформальна освіта (Non-formal education): додаткова освіта, що доцільно організована, проте не завершується наданням кваліфікації певного рівня (етапу, циклу) формальної освіти. (Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш [та ін.]; за ред. Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2011);

- неформальна освіта і навчання – будь-яка організована освітня діяльність поза рамками формальної системи освіти, що забезпечує певні види навчання. (Глосарій основних термінів професійної освіти / упоряд. Т. М. Десятов / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вид-во «Артек», 2009). [6, с. 107-108].

За висловом Л. Є. Сігасової, неформальна освіта за своєю суттю є культурно-освітньою роботою з урахуванням потреб і інтересів слухачів без отримання диплому [7].

Зміни до Закону України «Про освіту», подані у 2015 році, вводять до українського законодавства кілька ключових положень щодо неформальної освіти. У проекті закону, прийнятому у першому читанні у 2016 році надано наступне визначення неформальної освіти: «Неформальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами та не передбачає присвоєння (присудження) визнаних державою кваліфікацій за рівнями освіти та отримання встановленого законодавством документа про освіту».

Неформальна освіта в проекті Закону України «Про освіту» визнається компонентом у структурі системи освіти. Як зазначає К. Андерсен, це важливий крок, оскільки відсутність юридичного визначення неформальної освіти спричиняє серйозні перешкоди для створення та функціонування системи неформальної освіти. На її думку, подане визначення є всеосяжним і значною мірою відповідає стандартам ЄС. В ньому засвідчено, що неформальна освіта може передбачати ряд ініціатив, які пов'язані з навчанням упродовж життя, і юридично запроваджує ідею, що неформальна освіта є основним компонентом системи освіти в Україні. Визначення засноване на принципах прав людини, адже воно визначає, що неформальна освіта слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти [8].

На основі узагальнення міжнародного досвіду неформальної освіти Т. В. Мухлаєва виокремила наступні характеристики: «орієнтація на конкретні освітні запити різних соціальних, професійних, демографічних груп населення; піклування у відношенні до певних категорій осіб; відсутність примусового характеру, підставою є особистісна мотивація дорослих людей; високий особистісний сенс навчання; внутрішня відповідальність тих, хто навчається за результат освітньої діяльності; розвиток якостей особистості, що забезпечують передумови для гідного особистого життя, успішної участі у суспільній і трудовій діяльності; забезпечення можливості краще розуміти і, за необхідності, змінювати

оточуючу соціальну структуру; розвиток мобільності в умовах сучасного світу, що швидко змінюються; гнучкість в організації і методах навчання; високий рівень активності тих, хто навчається; самооцінка слухачами отриманих результатів на основі значимих для них критеріїв; підставою відношень між тими, хто навчає і тими, хто навчається є взаємоповага, демократична культура, культура участі» [1].

О. В. Ройтблат зазначає, що неформальна освіта порівняно з формальною, більш вільна за організацією, відрізняється особливістю викладацького складу, не супроводжується документами державного зразка, можлива стихійна організація за часом, змістом, технологіям навчання, освітнього середовища [3].

Здійснений аналіз трактувань поняття «неформальна освіта» дозволив Н. М. Букіній зробити висновок про наявність характеризуючих його ознак: організованість, систематичність, додатковість знань, що отримуються, по відношенню до вже наявної освіти. Такої ж думки дотримуються О. О. Макареня, Н. М. Суртаєва.

Здійснений Н. О. Терьохіною аналіз документів, розроблених Радою Європи, дав можливість визначити наступні ознаки неформального навчання: добровільне; доступне кожному; набувається в різних місцях і в різних ситуаціях; процес навчання пов'язаний з педагогічними цілями; доповнює інші складові частини навчання протягом усього життя, зокрема формальне навчання; дає перевагу компетентностям, які придбані активною участю в діяльності, повсякденному житті; спирається на досвід і дію і прагне до задоволення потреб учасників.

С. В. Зінченко, пропонує наступні характеристики неформальної освіти: суспільний характер керівництва; варіативність програм і термінів навчання; поєднання форм наукових і прикладних знань; добровільний характер навчання; систематизованість навчання; цілеспрямована діяльність тих, хто навчається; спрямованість на задоволення освітніх потреб окремих соціальних, професійних груп; створенням комфортного освітнього середовища для спілкування дорослих; можливістю психологічного захисту в умовах соціальних змін.

Е. І. Гусейнова і Ю. М. Лук'янова зазначають, що неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, нерідко не обмежується часовими рамками [4].

Як зазначає Н. О. Мельниченко, однією з головних проблем є розмежування формальної та неформальної освіти. О. М. Астемірова відзначає, що у трактуванні поняття неформальної освіти науковці застосовують порівняльний підхід через виокремлення низки ознак порівняння [9]. Вважаємо за потрібне навести ідеальні моделі Сімкінса (Simkins) цитованої Т. В. Мухлаєвою (2010) [1], Віллі Нгака (Willy Ngaka), Георге Опенйурпу (George Openjuru) та Робертом Е. Мазуром (Robert E. Mazur) (2012) [10, с. 111]. Автор моделі здійснив аналіз програм формальної і неформальної освіти за цілями, строками, змістом, передачею знань і рівнем контролю (табл. 1).

О. М. Астемірова узагальнила результат порівняння формальної і неформальної освіти на основі ознак, таких як цілі, місце отримання, суб'єкти, які організують педагогічний процес, суб'єкти, які отримують освіту і т.д., визначених у роботах О. В. Ройтблат. [9] (табл. 2).

За дослідженнями Е. І. Гусейнової, Ю. М. Лук'янової, Н. О. Терьохіної існування неформальної освіти в Україні охоплює наступні галузі: позашкільну освіту; післядипломну освіту та освіту дорослих; шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття організаторських, комунікативних, управлінських умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток до-

Таблиця 1.

Ідеальні моделі формальної і неформальної освіти

Системні характеристики навчання	Освіта	
	Формальна	Неформальна
Цілі	Довгострокові і більш загальні	Короткострокові і специфічні
	Отримання офіційно визнаних документів про освіту	Отримання офіційно визнаних документів про освіту не передбачається
Час	Довготривалий цикл, повний день	Короткий цикл, неповний день
Зміст	Стандартизовано, орієнтовано на основні положення учбового матеріалу	Індивідуалізовано, орієнтовано на результат
	Академічний	Практичний
	Суворо структурований	Гнучкий, особистісно орієнтований
	Вхідні вимоги визначають контингент тих, хто навчається	Ті, хто навчаються, визначають вхідні вимоги
Передача знань	В закладах освіти, не орієнтований на близькість до місця проживання	Орієнтований на близькість до місця проживання
	Ресурсозатратна	Ресурсозберігаюча
Контроль	Зовнішній / ієрархічний	Самоуправління / демократичний

Таблиця 2.

Порівняння формальної і неформальної освіти О. М. Астеміровою

№	Критерії порівняння	Формальна освіта	Неформальна освіта
1.	Освітні цілі	Отримання професії, диплому	Приріст освітнього потенціалу суб'єкта
2	Місце отримання освіти	Спеціально організовані, акредитовані освітні організації	У різноманітних організаціях, підприємствах, не учбових організаціях
3	Суб'єкти, які організують педагогічний процес	Педагогі, спеціалісти с педагогічною освітою або особи, допущені до педагогічної діяльності	Різні спеціалісти педагогічного і непедагогічного профілю
4.	Нормативне регулювання	Закон «Про освіту», державні освітні програми, учбовий розклад, нормування строків навчання	Навчання на договірній основі
5	Характерні ознаки	Систематичність навчання, організованість освітньої діяльності педагогів і персоналу, що супроводжує освітній процес	Систематичність і не систематичність процесу навчання, направленість на задоволення освітніх потреб громадян, окремих соціальних, професійних груп, суспільства
6	Результат навчання	Отримання професії, освіти	Приріст освітнього потенціалу, задоволення цікавості, власних потреб
7.	Суб'єкти діяльності	Студенти, учні, слухачі курсів підвищення кваліфікації	Громадяни окремих соціальних, професійних груп, керівники, учні, студенти і т.д.
8	Умови вступу	Наявність атестату про закінчення школи, здача вступних іспитів, зарахування, наявність професійного диплому	Будь-яка освіта, відсутність вступних іспитів, добровільно-договірна система зарахування
9	Час	Більш довготривале за часом навчання	Як довготривале, так і короткострокове за часом і строками навчання

даткових умінь та навичок (мовні та комп'ютерні курси, гуртки за інтересами та ін.); громадянську освіта (різноманітна діяльність громадських організацій); університети третього віку та вищі народні школи [4].

Узагальнюючи організаційну структуру освіти дорослих в сучасній Україні, Л. С. Сігаєва виділяє наступні форми неформальної освіти України: курси; гуртки за інтересами; громадські об'єднання [7]. Е. І. Гусейнова, Ю. М. Лук'янова до сфери неформальної освіти відносять індивідуальні заняття під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні короткострокові цілі [4].

А. А. Макареня, О. В. Ройтблат, Н. Н. Сургаєва вважають, що до форм неформальної освіти педагогів можливо віднести майже усі види неформальної вза-

ємодії педагогів. Як зазначають науковці, для педагогічної освіти Росії притаманні такі форми неформальної освіти як конкурс педагогів, майстер-клас, педагогічний фестиваль, відеоурок, медіа-консультація, школа сучасного керівника тощо. Досліджуючи форми організації неформальної освіти для різновікових спільнот, М. С. Якушина висуває припущення, що у якості ефективних форм організації можуть бути використані сімейна освіта, дозвілля, освіта у бібліотеках, медіа-центрах, музейна педагогіка та інше. О. В. Ройтблат наводить приклад апробації на базі Тюменського обласного державного інституту регіональної освіти такої форми неформальної освіти, як стажувальний майданчик. Така форма дозволяє включити неформальну освіту в систему підвищення кваліфікації з метою забезпечення запи-

тів як освітніх закладів, так і педагогічних працівників, підвищення якості освіти у регіоні [3].

Автори посібника для тренерів неформальної освіти виданого тренерською групою «Інша Освіта» в рамках проекту «Діалог заради змін» у переліку серед можливих варіантів форм неформальної освіти зазначають: майстерні, тренінги, воркшопи, семінари; проектна робота; навчання онлайн; тематичні клуби або зустрічі. На думку М. Т. Вихватенко, Н. І. Догадайло, тренінг як один з видів неформальної освіти, є ефективною формою опанування знань та важливим інструментом для формування вмінь і навичок у процесі живого спілкування [11].

Узагальнивши трактування поняття «неформальна освіта» різними науковцями, ми погоджуємося з визначенням неформальної освіти, поданим у проекті закону «Про освіту».

Вітчизняний досвід розвитку ІК-компетентності вихователів ДНЗ нами був розглянутий у попередньому дослідженні [12]. З огляду на вище зазначене, маємо можливість конкретизувати отримані результати з погляду на місце, що займає неформальна освіта в розвитку ІК-компетентності вихователів ДНЗ.

Застосування критерію вид здобуття освіти дозволяє форми організації розвитку ІК-компетентності вихователів ДНЗ розподілити наступним чином: формальна освіта – вищі навчальні заклади (ВНЗ) та регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти (ОІППО); неформальна освіта – дошкільний навчальний заклад, компанії, що надають послуги у сфері освіти, «педагог – педагог». Разом з тим значимо, що інституції формальної освіти (ВНЗ і ОІППО) можуть бути, а подекуди і є постачальниками послуг у сфері неформальної освіти.

Проходження курсів підвищення кваліфікації в ОІППО, що має усі ознаки неформальної освіти, є обов'язковою умовою атестації вихователя ДНЗ на відповідність посаді. Сутність післядипломної освіти визначено Законом України «Про вищу освіту» (ст.10): «Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду». Після проходження курсів вихователь отримує посвідчення, що надає право на атестацію і подальше здійснення професійної діяльності. Навчання і підтримка вихователів щодо розвитку ІК-компетентності ОІППО відбувається також в міжкурсовий період. В даному випадку навчання набуває ознак неформальної освіти.

Так, Житомирським ОІППО проводиться семінар-тренінг: «Роль та місце інформаційно-комунікаційних технологій в удосконаленні професійної компетентності педагогів ДНЗ». Де розглядаються наступні теми:

- «Ефективне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в дошкільну освіту – важливий чинник удосконалення дошкільної освіти». Змістом якої є: визначення високого навчального потенціалу сучасних ІТ-технологій; врахування темпу їх розвитку, що обумовлений безперервною розробкою і вдосконаленням апаратних та програмних засобів; необхідність постійного вдосконалення, випередженого формування та розвитку його ІК-компетентності, інформаційної культури педагога, а саме вихователя дошкільного закладу.

- «Впровадження комп'ютерних технологій в дошкільних навчальних закладах Житомирської області». Зміст теми: аналіз інваріантної і варіативної складових Базового компоненту нового Державного стандарту дошкільної освіти; дослідження сформованості наступності між дошкільною й початковою ланками освіти на державному рівні; введення в Базовий компонент дошкільної освіти освітньої лінії «Комп'ютерна грамота»,

що передбачає формування ІК-компетентності дошкільника; виокремлення в Державному стандарті початкової освіти в освітній галузі «Технологія» змістової лінії «Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями»; забезпечення послідовності змісту дошкільної і початкової загальної освіти; критерії відповідності засобів ІКТ віковим особливостям дошкільників.

- «Розвиток інформаційної компетентності педагогів у дошкільній освіті». Зміст: визначення рівня ІК-компетентності педагога дошкільної освіти; аналіз наявного досвіду використання засобів ІКТ в професійній діяльності; проектування індивідуальної освітньої траєкторії, щодо підвищення ІК-компетентності [13].

Також в міжкурсовий період навчання на тренінгах Запорізького ОІППО на базі районних опорних закладів освіти охоплює теми «Основи ІКТ», «Intel. Навчання для майбутнього (версія 3)», «Сервіси Web 2.0 в педагогічній діяльності».

Крім того, однією з цікавих форм роботи з підвищення ІК-компетентності є проведення конкурсів, що популяризують можливості застосування ІКТ в освіті (в тому числі в дошкільній) та сприяють обміну передовим педагогічним досвідом. Харківська академія неперервної освіти у 2015 році проводила обласний фестиваль-огляд освітніх Інтернет-ресурсів серед усіх типів навчальних закладів. У 2015-2016 роки Запорізьким ОІППО організовано конкурси «Медіафестиваль», «SMART – Розумні уроки (заняття)», «Веб-сайт – обличчя закладу освіти», «Мультимедійні проекти ДНЗ» [14].

Актуальним є оголошений Міністерством освіти і науки України Всеукраїнський конкурс на кращий веб-сайт дошкільного навчального закладу (у 2016 році конкурс відбувся у шосте). Метою конкурсу є підтримка діяльності сучасного дошкільного навчального закладу, сприяння розширенню мережі інформаційних ресурсів для формування єдиного інформаційного середовища системи дошкільної освіти. В умовах конкурсу визначено номінації та критерії оцінювання створених ДНЗ сайтів. Завдання конкурсу:

- Створення і розвиток Internet-середовища дошкільних навчальних закладів, системи дошкільної освіти районного, міського, обласного рівнів.

- Формування і вдосконалення інформаційно-комунікаційної компетентності адміністративно-педагогічного складу працівників ДНЗ системи дошкільної освіти районного, міського, обласного рівнів та батьків вихованців ДНЗ.

- Сприяння використанню Internet-ресурсів в управлінській, навчально-методичній, освітній діяльності, роботі з батьками вихованців ДНЗ, громадськістю.

Серед компаній, що надають послуги у сфері освіти і сприяють розвитку ІК-компетентності вихователів ДНЗ відзначимо «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку» (МЦФЕР), видавничу групу «Основа».

МЦФЕР, що входить до світової групи компаній «Wolters Kluwer» в Україні, з 2014 року проводить Всеукраїнський соціальний проект «ІКТ – освітянам!» з метою підвищення рівня володіння ІКТ і інформаційно-правовою обізнаності. В ході проекту, під час практикумів, тренери навчають учасників використовувати електронні продукти (Коза-диск «Шаблони документів закладу освіти», «Шаблони і розробки для вихователя-методиста» та системи для розв'язання професійних завдань, оптимізації роботи з документами (експертно-правова система «Expertus: Дошкільний заклад»).

Центром започатковане електронне видання «Педрада: портал освітян України» (<http://www.pedrada.com.ua/>), яке надає професійну підтримку педагогам, а також популяризує різні навчальні проекти, що стосуються використання ІКТ. Наприклад, безпечного користування ресурсами мережі Internet: міжнародний союз

електров'язку своєю головною метою визначає укріплення довіри і безпеки при користуванні інформаційно-комунікаційними технологіями. Спільно з Одеською національною академією зв'язку імені О.С. Попова пропонує мультимедійний дистанційний курс безпечного користування ресурсами мережі Internet (<http://onlinesafety.info>). Курс поділений на три частини: для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; для дітей 5-9 класів; для учнів старших класів, студентів, батьків, педагогів. Після проходження курсу вихователі зможуть самостійно ідентифікувати ризики у ресурсах і видах діяльності в Internet. Курс розкриває питання конфіденційності та роботи через публічні мережі, визначає способи захисту дітей в мережі Internet. Для надання інформації використовуються кілька типів екранів і додаткових елементів, які дозволяють створювати невеликі інтерактивні сценарії з використанням різного мультимедійного контенту. Орієнтовна тривалість проходження курсу – 2 години 40 хвилин. По завершенню кожного модуля проводиться тестування, яке складається з 10 питань. При успішній здачі всіх тестів слухач курсу отримує сертифікат.

Окремим проектом видавничої групи «Основа» є Дистанційна Академія (<http://www.d-academy.com.ua/>). У 2012 році в академії запровадили курси в режимі вебінарів, які розраховані для педагогів усіх категорій. Наприклад, курс «Підготовка до атестації: як оформити своє портфоліо». Програма курсу:

Вебінар 1: Визначення мети та структури портфоліо, збір матеріалів.

Вебінар 2: Оформлення портфоліо MS Word та в MS PowerPoint.

Вебінар 3: Створення веб-портфоліо.

По закінченні кожен учасник отримує сертифікат про участь у курсі «Підготовка до атестації: як оформити власне портфоліо».

З 2013 року видавничою групою щорічно проводиться інтернет-марафон безкоштовних вебінарів на актуальні теми і інноваційні методики в освіті, в тому числі різні можливості інформаційно-комунікаційних технологій в освіті: «Мотивація навчання через мультимедійні ігрові вправи», «Форми Google в навчанні: створення вікторин, анкет, опросників і тестів», «Як провести успішний вебінар?» тощо.

З'являються особистісні ініціативи, які сприяють розвитку ІК-компетентності. Наприклад, «Центр нової освіти Івана Іванова» (<http://ed-center.org>), «Віртуальна школа ІКТ» О. В. Гергель (<http://i-math.com.ua>), «Літні школи» з питань розвитку ІК-компетентностей педагогів С.Г. Литвиної (<http://virt-ikt.blogspot.com>) [15].

На локальному рівні завдання забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників у міжкурсовий період покладено на районні (міські) методичні кабінети (центри) («Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр)») та методичні кабінети дошкільних навчальних закладів («Положення про методичний кабінет дошкільного навчального закладу»). Районний (міський) методичний кабінет (центр), методичний кабінет дошкільного закладу згідно положення виконує цільові і організаційні функції, серед яких інформаційно-коригувальна функція «спрямована на корекцію й оновлення інформації, яка постійно змінюється у результаті розвитку науки та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій».

Вивчення педагогічного досвіду свідчить про різноманітність форм роботи з педагогами, що застосовуються у педагогічній практиці: – семінари (тематичні, навчальні, практичні) [16;17]; – консультації [16; 17]; – конкурси [17]; – майстер-класи [18; 19]; – експериментально-дослідницька робота [20].

Семінари організуються з метою більш поглибленого вивчення теми, вдосконалення умінь і навичок.

Вони проводяться вихователем-методистом або до їх проведення залучаються вихователі, що мають високий рівень володіння засобами ІКТ або позитивний досвід використання ІКТ у професійній діяльності. На тематичних семінарах вихователі навчаються використовувати засоби ІКТ, що передбачають ознайомлення з програмою Microsoft PowerPoint; створення презентації; роботу зі слайдами; використання таблиць та малюнків; застосування анімації. Тематика даних семінарів: «Створення мультимедійних презентацій»; «Internet»; «Підготовка наочних і дидактичних матеріалів засобами Microsoft Office» тощо [16; 17]. Метою практикумів є вдосконалення отриманих навичок, набуття досвіду застосування ІКТ в професійній діяльності. Теми практикумів: «Спілкування на Internet-форумі», «Електронне листування та створення персональної електронної скриньки», «Створення сайту ДНЗ», «Інформаційно-комунікативні технології у роботі з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю» [17].

Для вдосконалення навичок користування комп'ютером, підвищення ІК-компетентності педагогічних працівників, а також щоб стимулювати обмін найкращим досвідом, пошук нових творчих методів і прийоми використання інформаційних технологій у роботі з дітьми та їхніми батьками, організуються конкурси для педагогів: – цифрових презентацій «Моя група»; – електронних методичних матеріалів і презентацій для занять; – найсучасніше портфоліо педагога; – електронних групових газет.

Проведення консультацій щодо впровадження ІК-технологій сприяють розширенню знань педагогів про їх використання у навчально-виховному процесі, орієнтовними темами консультацій можуть бути:

1. «Роль ІКТ у роботі дошкільного закладу».
2. «Методичні рекомендації щодо впровадження інформаційних комунікативних технологій у навчально-виховному процесі ДНЗ».
3. «Мультимедійна презентація як інструмент мульти-терапії».
4. «Комп'ютер – найперший помічник у роботі».
5. «Як зробити якісну презентацію та презентувати її».
6. «Використання мультимедійних презентацій у ДНЗ» тощо [17].

Із серпня 2009 року в НВК «ДНЗ-ЗНЗ» І ступеня № 9 м. Енергодар Запорізької області проводив дослідно-експериментальну роботу під керівництвом З. Дорошенко (Запорізький ОППЮ). Тема експерименту «Інформаційне забезпечення освітнього процесу в умовах НВК». Метою експерименту є – підвищення фахової майстерності педагогів шляхом розвитку їхньої ІК-компетентності. Результатом дослідно-експериментальної роботи стали розробка змісту і форм організаційно-методичної роботи з педагогічним колективом у напрямі інтеграції засобів ІКТ в навчально-виховний процес дошкільного закладу; рекомендації із застосування мультимедійних презентацій у роботі із дітьми дошкільного віку [20].

Отже, в умовах неформальної освіти розвиток ІК-компетентності вихователів відбувається на загальнодержавному, регіональному, локальному та інституційному рівні.

Таким чином, проведене дослідження дозволило зробити наступні **висновки**: традиційна освіта не задовольняє повністю професійні потреби та забезпечення актуальними знаннями вихователів з питань ІКТ для застосування у професійній діяльності. Навчання вихователів в умовах неформальної освіти в першу чергу направлене на вирішення нагальних проблем з розвитку базової комп'ютерної грамотності, інтеграції засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховний процес. Неформальна освіта має великі можли-

вості у розвитку ІК-компетентності вихователів ДНЗ.

Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. Особливо перспективним в даному напрямку

може бути визначення педагогічних умов, що забезпечать ефективність формування ІК-компетентності вихователів ДНЗ в умовах неформальної освіти.

Список використаної літератури

1. Мухлаева Т. В. Международный опыт неформального образования взрослых / Т. В. Мухлаева // Человек и образование. – 2010. - № 4. – С. 158-162.
2. Якушина М. С. Диверсификация маршрутов неформального образования для разновозрастных сообществ в условиях развития СНГ / М. С. Якушина, М. Р. Илакавичус, Л. П. Будаи // Человек и образование. – 2013. - № 3. – С. 68-71.
3. Ройтблат О. В. Развитие неформального образования в современном социокультурном пространстве России / О. В. Ройтблат // Человек и образование. – 2013. - № 1. – С. 25-28.
4. Гусейнова Е. І. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти / Е. І. Гусейнова, Ю. М. Лук'янова // Педагогічні науки – 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm. – Загол. з екрану. – Мова укр
5. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні (друге видання) / Л. Б. Лук'янова. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ : ТОВ «ДКС-Центр», 2016. 24 с.
6. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: С. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. С. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. Зклад «Ун-т менедж. освіти». – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. – 230 с.
7. Сігаєва Л. Е. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні / Л. Е. Сігаєва. // Вісник Житомирського державного університету. – 2011. - №59 – С. 38–42.
8. Андерсон К. Аналіз прогалин законодавства України про молодіжну політику в контексті рекомендацій Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й іншими відповідними політичними документами ЄС. Підсумковий звіт [Електронний ресурс] / Кристен Андерсон. – 2015. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library>.
9. Астемирова О. Н. Процесс непрерывного образования как фактор успешности профессиональной самореализации педагога при внедрении ФГОС // Психологическое сопровождение безопасности образовательной среды школы в условиях внедрения новых образовательных и профессиональных стандартов: Сборник научных статей. – Москва : МГППУ, 2015. – С. 12–20.
10. Ngaka, Willy, George Openjuru, and Robert E. Mazur. «Exploring formal and non-formal education practices for integrated and diverse learning environments in Uganda.» The International Journal of Diversity in Organizations, Communities and Nations 11.6 (2012): 109-121.
11. Вихватенко М. Т. Зміст і форми неформальної освіти з огляду на завдання громадянського виховання / М. Т. Вихватенко, Н. І. Догадайло // Освіта та педагогічна наука. – 2012. - № 4. – С. 44 – 49.
12. Горленко В. М. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів: вітчизняний досвід / В. М. Горленко // Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України. – К. : ІПТО НАПН України, 2016. – Випуск 11. – С. 97-104.
13. Фамільярська Л. Л Інформаційно-освітнє середовище дошкільного навчально-виховного закладу / Л. Л. Фамільярська // Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, грудень 2014 р. – К.: Кондор, 2014. – 330с.
14. Чернікова Л. А. Регіональна модель формування ІКТ компетентності педагогів у системі післядипломної освіти / Л. А. Чернікова // Комп'ютер у школі і сім'ї. – 2010. – № 6. – С. 24-27.
15. Lytvynova S., Melnyk O.: Professional Development of Teachers Using Cloud Services During Non-formal Education. Proc. of 1st Workshop 3L-Person'2016, Kyiv, Ukraine, June 21-24, 2016, http://ceur-ws.org/Vol-1614/paper_51.pdf.
16. Панченко А. Модернізація освітнього процесу у ДНЗ в умовах інформатизації освіти / А. Панченко // Вихователь-методист дошкільного закладу. - № 1. – 2012. – С.11-15.
17. Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю : тематичний збірник праць / упоряд.: А. А. Волосюк; за заг. редакцією Л. А. Шишолік. – Рівне : РОІППО, 2015. – 85 с.
18. Леус І. Технологія створення інтерактивних дидактичних ігор у програмі PowerPoint засобами перемикачів / І. Леус, О. Балаюш // Вихователь-методист дошкільного закладу - № 7. – 2013. – С. 33-38.
19. Халамай І. Мультимедійна презентація як інструмент мультитерапії / І. Халамай // Вихователь-методист дошкільного закладу – № 6. – 2014. – С.54-61
20. Ляшенко С. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес / С. Ляшенко, З. Зінченко // Вихователь-методист дошкільного закладу, № 7. – 2013. – С.16 – 27.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2017

Рецензент: докт. пед. наук, ст.наук.співроб. Литвинова С.Г.

Горленко Валентина Николаевна

младший научный сотрудник

Украинский научно-методический центр практической психологии и социальной работы, г.Киев, Украина

НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЮ ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННЫХ КОМПЕТЕНТНОСТИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Статья рассматривает возможности неформального образования в развитии информационно-коммуникационной компетентности воспитателей дошкольных образовательных учреждений. Рассмотрены трактовки термина «неформальное образование» научным сообществом, приведены характеристики неформального образования, перечислены его институты. Определены содержательное наполнение различных форм неформального образования в направлении развития информационно-коммуникационной компетентности.

Ключевые слова: информационно-коммуникационная компетентность, неформальное образование, воспитатель детского сада, информационно-коммуникационные технологии.

Horlenko Valentyna

Junior Scientist Researcher

Ukrainian Science-Methodological Center of Applied Psychology and Social Work
Kyiv, Ukraine

NON-FORMAL EDUCATION AS A FACTOR FOR DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE OF TEACHERS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL FACILITIES

The article considers the possibility of non-formal education in the development of information and communication competence of teachers in preschool educational facilities. We reviewed the interpretation of the term "non-formal education" by scientific community, gave the characteristics of non-formal education, listed its institutions. We have provided a list and partial content of national and international (EU) laws and documents that are defining and governing the non-formal education. We have listed the substance of various forms of non-formal education towards the development of information and communication competence. Brought up the ideal forms of formal and non-formal education developed by Tim Simkins.

Key words: information and communication competence, nonformal education, teachers in preschool educational, information and communication technologies.